

---

babbeo stolto eszperantója

peter matejka: *kuby* — eine schöpfung

ORAVECZ IMRE

Mindig voltak írók, akik onnan indulhattak könnyű szívvel, ahová mások csak nagy erőfeszítések árán jutottak el; akik hangjukat próbálgatva nem dadogtak, hanem nyomban tisztán szólaltak meg. Az 1949-es, alsó-ausztriai születésű Peter Matejka is ezek közé tartozik. Az idősebb vagy talán még a vele egyívású pályatársak előtt is pimaszságnak tetsző vakmerősége, amellyel alaposan felrúgja a kezdőknek előírt illemszabályokat, csak az életrajzíró fiatal Németh Lászlóéhoz fogható, hogy nagyapjának nemzedékéből mondjak magyar példát. Ahelyett, hogy egy (úgynevezett) kísérleti prózán annak rendje és módja szerint meggyőzne ennek vagy annak a hagyományos kifejezési formának a használhatatlanságáról, miként az a legendás Wiener Gruppe napjai óta az osztrák—német avantgarde írói körében szinte már kötelezővé vált, tárgyul önmagát választva ő mindjárt valamennyinek létjogát vonja kétségbe, kivéve természetesen azt, amit maga teremtett, ítélve élők és holtak felett.

Első (és következetesen kisbetűs) könyvének már a címe is meglepő: „*kuby* — mű”, amely a belső címdal cigarettareklámra emlékeztető lábjegyzetével így olvasandó egybe: „*kuby* — mű, amelyet szakmájának mestere alkotott mindazok számára, akik a kimagaslót, lágyat, aromásat, tehát a mesterit kedvelik”. Hiszen ha mégoly csufondárosan is, de minősít, ami már önmagában is kihívás mindenféle értékeléssel szemben. Minősíti pedig bizonyos babbeo stoltónak bizonyos budak budala által az alcím tanúsága szerint „eszperantóból fordított” munkáját, akivé az író a „mű” fő fikcióját bevezetendő oldalszám tekintetében legalábbis) háromnegyed részben egycsapásra átvedlik. Hát ami még azután következik! Mert az eszperantó mottóval nem minden célzatosság nélkül Marcel Reich-Ranickinek és Kurt Zieselnek meg „minden kövér pápának” ajánlott könyvben bizony különös prózadarabok: képzelt és valóságos kivonatok olvashatók a legkülönfélébb fajú szövegekből az elbeszéléstől kezdve a könyvismertetésen át a vendég szövegig, egymás mellett, illetőleg egymástól olykor nagyon is távol, szeszé-

lyes sorrendben. Mintha nem is egy, hanem egyszerre több könyv lenne, amelynek lapjait — tetszik, nem tetszik — az olvasó keveri még jobban össze az olvasás révén, egyenként vagy esetleg többet is meghagyva együtt. Ám mihielyt a szerzői utasításokat gondosan betartva olvasni kezdi azt látja, hogy ezzel az egyszerű művelettel nem nagyobb összevisszaságot, hanem éppen ellenkezőleg: rendet teremt. Az első ránézésre kusza sokféleség egyszeriben áttekinthető egyfélévé: egy ön-ön lehetőségeire szokatlan távlatokat nyitó regény fejezeteivé kezd összeállni, amelyeket csupán egy furcsa bíráló szedéssel is elkülönített tételei szakítanak meg időről időre a legváratlanabb pillanatban. És neki magának nincsen más dolga, mint hogy ennek a regénynek hiányos szövegét a megjelölt forrásokból újra meg újra kiegészítse, ami függvénytáblázat használatához hasonlatos, de annál kevésbé egyhangú ingázást eredményez egy elejétáji („mű-”) melléklet és egy terjedelmesebb függelék között. Hol hátra lapoz tehát a „verstreute prosa aus dem nachlass” („elszört próza a hagyatékából”) című kis antológiába egy megfelelő hosszabb-rövidebb történetért (novella, horror, mese, western, kaspariáda, vadembersztori, magánbeszéd, mondóka, körlevél, áthelyezési végzés, mert ez utóbbi háromban is az van elbeszélve), némelyikért többször is, hol meg előre a feldarabolásra ítélt, a kényelme-sebbje kedvéért a könyv rongálása nélkül egészben akár előre is kitép-hető, összehajtogatott sárgaszínű ívhez egy soron következő, az állandó készenlétben tartott ollóval kivágandó és a kívánt helyre beragasztandó vendég szövegért (képregényfelirat, hirdetés, jelmondat, újsághír, mate-matikai képlet — képpel vagy anélkül). Attól függően, hogy lábjegyzetre vagy (ugyancsak számozott) üres felületre bukkan közben.

De miről szól ez a magát afféle olvasókönyvnek álcázó és szerény-telenül műnek nevezett „mű”?

Meséje, már ameddig követhető, felettébb egyszerű, mondhatni, bár-gyú: jofesf enz magántudós és kiadó megbízta alfred krickl egyetemi hallgatót és író, hogy írja meg a nagytehetségű és fiatalon elhunyt író, peter matejka (!) életrajzát. (Ezért a furfangos szerző-kettőzés, -hármazás, és ezért ez az élő szerzőről némiképp szokatlan életadat a hátsó borítón: „meghalt idegenben, 1989 jún. 20-án”.) krickl először is tisztázza két fogalomnak — ő tudja miért éppen a „wahrheit”-nek és „klarheit”-nek — bonyolult viszonyát, majd ennek fényében megvizsgálja matejka eredeti nézeteit, amelyek közül a „legeredetibbek” talán: „szép, ami nekem tetszik”, „műveimet nem értelmezni, hanem olvasni kell”, „nem az utókornak írok” és a kevertnyelvűség jellemzéseképp egy angolul is: „I think that nothing is important except the attention to pay to the changing shape of life.” És csak azután lát neki, hogy összegyűjtse az — életrajzról lévén szó — olyannyira nélkülözhetet-len életadatokat. De mindjárt az elején elakad, és hiába megbízójának, enz úrnak egyre türelmetlenebb sürgetése, az író érettségi bizonyítvá-nyának és az érettségit szabályozó szövetségi művelődésügyi miniszteri rendeletnek ismertetésénél nem jut tovább. Erre elhatározza, hogy sor-jában felkeresi és kikérdezi azokat a személyeket, akik matejkát, be-cenevén kuby (innen a cím) kisiúkorától ismerték. Motoros bőrzeké-jének hátán egy matejka-ábrázolással ugyanezért felpattan életében kuby által is annyira kedvelt 500-as BMW-jére, miként az Lichtenstein modorában a borítón is látható, és sissy barátnőjét maga mögé ültetve,

közben mindenféle wirtshausokat útba ejtve, kezében egy névsorral, örült iramban elrepeszt elsőnek hollaus úrhoz, kuby egykori szállásadójához, onnan anton bernauerhez, a festőhöz, burmettlerhez, a bíborshoz, hogy azután nyomban meg is szakadjon a hosszúnak ígérkező sor: kérdéseire a megkérdezettek kitérő válaszokat adnak, hetet-havat összehordva folyton másról beszélnek, ő, alfred krickl pedig belátja, hogy nincsen más hátra, az életrajzot külső támpontok hiányában ki kell találnia. Nekidurálja hát magát, és elképzeli a nagy kuby életét, amely a maga semmitmondó mozzanataival megszólalásig olyan lesz majd, mint az övé, és a kéziratot azon a ponton zárja le, ahol kuby egy maga ásta gödör fenekén csücsül a kertben, és a felesége ebédelni hívja.

És mit közöl alapvető információként, hogy felvilágosítson a maga valóságát illetően?

Azt, hogy krickl csak pilsenit iszik, és számára minden autonál becsesebb a BMW enz kricklt nyúzza holmi nyavalyás kéziratért, és minden gondolata egy tervezet party körül forog, kricklnek sissyje van, enznek házvezetőnője, aki mellesleg a tulajdon felesége, bernauer élhal jimi hendrixért, és imádja a swimming-poolt, burmettler nem szereti a tejet, és rendesen waldmann szövetségi művelődésügyi miniszterrel ebédel, stb., stb... vagyis megannyi érdektelen tény, üres locsi-fecsi módjára, felesleges szószaporítással előadva és egy használati utasítás igénytelenségével megformált, kezdetleges nyelvezetű és akadozó alaptörténetbe szűfolva, amelynek ráadásul még nincs is értelme. Babbeo stolto „műve” ugyanis, amelyhez matejka írói „hagyatékát” csatolta, a kézirat elkészülte után még folytatódik, és hans peinreich festő történelmi jelentőségű partyjának leírásával ér véget, amely az önértelmező bíráló megállapítása szerint: „az egésznek rég áhított értelmét megadja...” (értsd: az egésznek rég áhított értelmétől megfosztja). Az elbeszélő krickl itt — maga sem veszi észre — sajátos és többrendbeli átalakuláson megy keresztül. Egyszer josef enzként, egyszer hans peinreichként, egyszer meg csak saját kéziratának hőseként, peter matejkaként szólal meg, ama peter matejkaként, aki ugyan olyan nyomtalanul tűnik el az enz kifundálta társasjáték végén, mint amilyen váratlanul (: „matejka, jé, de megváltoztál!”) toppan be a partyra, ahol máskülönben nem is ő a legmagasabb vendég a túlvilágról, hiszen egy élő hrabal társaságában jelen van az egyik írását felolvasó franz kafka is.

Mégis: ami az „egész”-ből kikerekedik, az nem érdektelen, üres, felesleges. Legfeljebb az anyag, amelyből — innen megint nagybetűsen — Peter Matejka építkezik. Mert amit épít, az az átváltozás elnyűhetetlen csodája folytán annak ellentétévé: izgatóvá, tartalmassá, szükségessé válik. Pedig nem tesz egyebet, mint hogy ártatlan képpel, a hamisat utánozva képtelenségig eltúlozza önnön írói eszközeinek használatát, beleértve a halott szerzőség fikcióját is, és az így nyert egységes és összetett, de valójában az olvasói tudatban megvalósuló szöveg részleteit jól megválasztott, maga fabrikálta vagy készen kapható elcsépeelt kritikai közhelyekkel, amelyek közül érthetőleg a „fordító” szokásos és szokványos egymondatos dicsérete sem hiányzik, elidegeníti egymástól. És igaz ugyan, hogy kuby életrajza megírásának viszontagságos körülményeiből semmiféle ideológiát nem lehet kovácsolni

pró vagy kontra: „kuby — mű”, de a rendkívüli vállalkozás soraiból a modern prózairodalom elképesztő arányú paródiája bontakozik ki, amely helyi ismereteket feltételező, de a járatlant egy csöppet sem zavaró név szerinti utalásokkal telis-teli mindenkinek okulására és mulattatására íratott: bolhapiacán az elképzelhető legalacsonyabb áron és a banálisat nagyszámú változatban ismételve kiárusításra kerülnek szinte az összes elbeszéléskellékek.

A „kuby — mű”, az eredeti alkotásokban az utóbbi tíz évben ugyan-csak bővelkedő osztrák—német irodalomnak ez a hovatovább immár négyesztendős újsága, természetszerűen ellentmondás. Az irodalom éppen azon ellentmondásainak egyike, amelyekre rávilágít: azzal, hogy tagad, egyúttal állít is. Állítja, még hozzá meggyőzően állítja önmagát, ami minden bizonnyal a legbeszédesebb tanúságtétel fiatal írójának, hívják akár Peter Matejkának, akár babbeo stoltónak, kivételes tehetsége mellett.